

Я. Ф. Радий,
доктор наук з державного управління, професор,
Національна академія державного управління при Президентові України
П. Й. Кузьмінський,
аспірант, Національна академія державного управління при Президентові України,
директор Медичного коледжу Львівського Національного медичного університету
ім. Данила Галицького

СУЧАСНИЙ СТАТУС МЕДИЧНОЇ СЕСТРИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я: ВСТУП ДО ПРОБЛЕМИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ)

PRESENT STATUS OF NURSES IN THE MENTAL HEALTH CARE SPHERE

У статті висвітлюються теоретичні засади і практичні підходи щодо оптимізації сучасного статусу медичної сестри у сфері охорони психічного здоров'я.

The aim of this article is to analyze the theoretical basis and practical approaches to the optimization of nurses current status in the mental health care sphere.

Ключові слова: система охорони здоров'я, медичні сестри, психічне здоров'я, психіатричний медсестринський догляд, надання медичної допомоги в рамках охорони психічного здоров'я.

Key words: health care, nurses, mental health, psychiatric nursing care, nursing care provision within the mental health services.

"Усе, що перебуває у взаємозв'язку,
повинно викладатися у такому ж зв'язку"
Я. Коменський

"Salus aegroti suprema lex"
(Благо хворого — вищий закон)

ВСТУП

Комплексний аналіз літературних джерел за темою дослідження свідчить, що медичні сестри як освічені, добре підготовлені фахівці, які несуть відповідальність за своїх пацієнтів, повинні змінити традиційне уявлення про власну професійну роль, захищаючи інтереси своїх пацієнтів у всіх сферах, що відносяться до їх професійної компетенції, і в будь-яких ситуаціях, пов'язаних як з наданням медичної допомоги, так і з охороною здоров'я взагалі [1—5; 8—10].

Як відомо, до середини ХХ ст. роль середнього медичного персоналу в охороні психічного здоров'я/психіатричному обслуговуванні була пов'язана головним чином з умовами і підходами, що існували у відповідних структурах психіатричного обслуговування. Медичні сестри працювали в лікувально-профілактичних закладах, де вони отримували професійну підготовку, і через це мали інституційну орієнтацію у поглядах на організацію догляду за хворими. При цьому, як правило, ігнорувались людські потреби пацієнтів і, зокрема, ті, що пов'язані з почуттям особистої гідності, самооцінкою, стремлінням до незалежності.

Автори вітчизняних та зарубіжних літературних джерел переконані в тому, що впродовж останніх років модель догляду за хворими значною мірою трансформувалась, однак особливо різкі і драматичні зміни відбулися в психіатрії

(включаючи роль і функції персоналу, який працює в даній системі) під впливом двох важливих відносно нових факторів. Мова йде, по-перше, про вагомий досягнення в усіх галузях базової та клінічної неврології (і, як наслідок, про модифікацію підходів, що використовуються при діагностиці та лікуванні психічно хворих) і, по-друге, про вплив соціальних, економічних і політичних факторів на надання медичної допомоги хворим (що проявилось, наприклад, в деінституціалізації осіб з психічними розладами) [6; 7, с. 13].

Саме тому, на наше глибоке переконання, дослідження різних аспектів сучасного статусу медичної сестри у сфері охорони психічного здоров'я є надзвичайно актуальними і своєчасними.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ми повністю поділяємо думку тих авторів, які стверджують, що різниця між психічними розладами і проблемами душевного здоров'я розмита і нечітка. Але якраз тлумачення вказаних понять відображається в різнобарв'ї термінів, які використовуються при описі аналізованої проблеми. Наприклад, "медичний догляд в галузі психіатрії і охорони психічного здоров'я"; "психіатричний медсестринський догляд" і "надання медсестринської допомоги в рамках охорони психічного здоров'я" або "психосоціальна медсестринська допомога" [7, с. 18].

На думку McBride, термінологічна проблема сама по собі пов'язана з процесом концептуалізації двох положень: по-перше, а чи існує психічна хвороба і психічне здоров'я в одному і тому ж континуумі і, по-друге, чи існує у психіатричних медсестер якась особлива (специфічна саме для вказаної професії) роль, яку вони повинні відігравати при лікуванні мозкових розладів. Характерний для даної сфери акцент, що ставиться скоріше на охороні психічного здоров'я, ніж на наданні психіатричної допомоги, — стверджує McBride, — може бути значною мірою обумовлений тим, що практикуючі лікарі, середній медичний персонал та інші спеціалісти більше схильні ідентифікуватися з орієнтованою на здоров'я перспективою надання медсестринської допомоги, ніж з власне медичною моделлю [11].

Здійснений нами аналіз літературних джерел зарубіжних авторів за темою дослідження дає підстави стверджувати, що у відповідних навчальних закладах економічно розвинутих країн за програмою загальної практичної медсестринської підготовки студентам читаються предмети, які відносяться до сфери охорони психічного здоров'я. Однак обсяг знань, які отримують студенти, час, який відводиться для спеціальних дисциплін навчальними планами, та інтенсивність клінічної практики значною мірою відрізняються в різних країнах і навіть в різних регіонах та містах однієї і тієї ж країни. Саме тому, стверджують автори вивчених нами літературних джерел, питання, які стосуються охорони психічного здоров'я, можуть бути виділені в самостійний курс або включені в інші теми, що розглядаються в рамках різних предметів відповідно до навчального плану. Наприклад, при вивченні курсу "Зміцнення здоров'я населення і пропаганда здорового способу життя" може проводитися виявлення психосоціальних потреб представників різних вікових груп, а в процесі освоєння навичок роботи середнього медичного персоналу студенти знайомляться з такими проблемами, як залежність від психоактивних речовин, депресія, жорстоке поводження з дітьми, стрес. Навички, знання, підходи, які опанують студенти до завершення програми, повинні дозволити їм об'єктивно оцінювати психологічний стан пацієнта і, в рамках загальної діяльності середнього медичного персоналу, скласти і реалізувати план медсестринського терапевтичного втручання. Однак без проходження подальшої підготовки або без керівництва зі сторони кваліфікованого спеціаліста роль медичної сестри, яка отримала загальну (традиційну) підготовку, в наданні медичної допомоги психічно хворим завжди буде обмеженою. Тут може виникнути потреба у виконанні наступних функцій [7, с. 23—25]:

— оцінити стан індивідуума і його найближче оточення та скласти план медсестринського терапевтичного втручання;

— забезпечити догляд, включаючи видачу ліків і контроль за їх дією;

— навчати індивідуума та його родину відповідним навичкам (наприклад, тим, що необхідні у повсякденному житті) і проводити просвітницьку роботу у відношенні профілактичних заходів, спрямованих на підтримку психічного здоров'я;

— налагоджувати від імені індивідуума та його сім'ї взаємодію та зв'язок з іншими особами або службами, що надають допомогу;

— постійно консультуватися з іншими членами бригади — як у відповідних установах, так і поза ними — з питань забезпечення безперервності та координації надання допомоги, а також у питаннях загального ведення випадку в цілому;

— виступати в якості представника і захисника прав пацієнта та його родини, з метою впливу на рішення, що зачіпають інтереси вказаних осіб;

— оцінювати і при необхідності переглядати плани і схеми надання допомоги.

ВИСНОВКИ

Виходячи з викладеного вище, робимо висновки про те, що доцільно:

а) переглянути чинну на сьогоднішній день програму з вивчення студентами вищих медичних навчальних закладів з підготовки молодших спеціалістів у галузі охорони здоров'я, розширивши її розділами, які відносяться до різних аспектів охорони психічного здоров'я;

б) залучати до розробки програм і тематичних планів підготовки молодших спеціалістів в галузі охорони здоров'я лікарів і кваліфікованих представників із числа молодших спеціалістів у галузі охорони здоров'я.

Література:

1. Герасименко Т.Д. Актуальність знань невідкладних станів у неврології на прикладі нозологічної форми мігрень // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 23 листопада 2012 р., Житомир. — Вид-во "Полісся". — С. 189—190.

2. Діденко О.О. Психологічні особливості студентського віку і проблеми виховання у вищій школі // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 10—11 листопада 2011 р., Житомир. — Вид-во "Полісся". — С. 87—88.

3. Козловець О.В. Медико-соціальні наслідки алкоголізму у підлітків та роль медичної сестри у його профілактиці // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 10—11 листопада 2011 р., Житомир. — Вид-во "Полісся". — С. 124.

4. Майстренко Т.М. Професійно-орієнтовані завдання як засіб розвитку регуляції навчальної діяльності // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 10—11 листопада 2011 р., Житомир. — Вид-во "Полісся". — С. 162—164.

5. Максимець С.М. Научуваність студентів як фактор ефективності професійної підготовки // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 10—11 листопада 2011 р., Житомир. — Вид-во "Полісся". — С. 164—166.

6. Нідзелік О.В. Роль медичної сестри у профілактиці психічних захворювань та реабілітації психічних хворих // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 10—11 листопада 2011 р., Житомир. — Вид-во "Полісся". — С. 334—335.

7. Партнери в сфері охорони психічного здоров'я. Вклад професіоналів і непрофесіоналів у охорону психічного здоров'я. — Женева, К.: Изд-во Сфера, 1999. — 236 с.

8. Поліщук Н.В. Роль медичної сестри в організації догляду за підлітками з психічними розладами // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 10—11 листопада 2011 р., Житомир. — Вид-во "Полісся". — С. 144—246.

9. Тимошук Т.Я. Проблеми медсестринства в медичній освіті // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 10—11 листопада 2011 р., Житомир. — Вид-во "Полісся". — С. 144—246.

10. Чижишин Б.З., Маркович О.В. Психолого-фізіологічні аспекти формування професійних умінь у студентів як чинника належної конкурентоспроможності майбутніх медсестер. — С. 253—256.

11. McBride A.B. Psychiatric nursing in the 1999 s. Archives of Psychiatric Nursing 4 (1), 1990. — P. 21—28.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2013 р.